

dati, id est manifestati; cunctis enim manifestabitur, cunctis videntibus præcipitabitur.

VERS. 43. *Laudate, gentes, populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur. Et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terræ populi sui. Laudate, gentes, populum ejus, lætamini, gentes, cum plebe ejus, beatum dicite, gentes, populum, cujus Dominus Deus ejus, quia non peribit*

A patientia populi v. l. servorum ejus. Sanguinem enim servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum dicendo: « Disceditis a me maledicti in ignem æternum, » et propitius erit terræ populi sui, dicendo: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi. » Sic hodie laudamus nos gentes. Hæc enim nostra fides, hæc nostra confessio est.

MONITUM IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

Epistola Gerhohi ad Eberhardum ep. Babenberg. *Quomodo secundum S. Hilarium glorificaturus Filium Pater major, glorificatus autem Filius minor non sit: cum in Symbolo Athanasii Filius æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem dicatur, ejusdem libro De Gloria et honore Filii hominis merito præponenda est, utpote quæ huic scribendo, adversariis obmurmurantibus, occasionem præbuit. Ejus apographum beneficio cl. V. R. D. Eugenii, præfecti bibliothecæ Claustro-neoburgensis, in qua cujusdam codicis antico asserti cœva fere manu eam inscriptam deteximus, ad nos perlatum est. Cæterum Gerhobus propositam quæstionem num. 4 dissolvit atque, beatum Athanasium, qui Filium Patre minorem affirmat, minoritatem illam naturæ humanæ assignare, cum dicat: minor Patre secundum humanitatem; sanctum vero Hilarium, qui minoritatem negat, gloriam hominis in Deum glorificati magnificare, dum dicit: « Glorificatus jam Filius minor non est. » Itaque istos catholicos nullo modo sibi esse contrarios vel contradictorios, sed exigere lectores, et intellectores, inter naturam humanam, conditione parvam, et ipsius gloriam divinam, penitus ineffabilem et immensam discernentes, etc.; quæ omnia multo diffusius et limatius, pertractat in infra excuso libro De gloria et honore Filii hominis.*

VEN. GERHOHI

PRÆPOSITI REICHERSPERGENSIS

EPISTOLA AD EBERHARDUM

BABENBERGENSEM EPISCOPUM.

Quomodo secundum S. Hilarium glorificaturus Filium Pater major; glorificatus autem Filius minor non sit; cum in Symbolo Athanasii Filius æqualis Patri secundum divinitatem: minor Patre secundum humanitatem dicatur.

(D. B. PEZIUS, *Thes. Anecd.* tom. I, parte II, p. 315, ex cod. ms. inclytæ canonice Claustro-Neoburgensis ord. Can. Reg. S. Aug. in Austria, studio et benevolentia adm. rev. et cl. D. Eugenii Purcklbauer, ejusdem loci canonici et bibliothecarii.)

F. venerabili Babenbergensis Ecclesie antistiti, **B** non est; » cum in fide Athanasii cautemur de Filio jam glorificato: æqualis Patri secundum divinitatem: minor Patre secundum humanitatem. Videtur enim vobis, quod nos astruamus Hilarium Athanasio contrarium, sive contradictorium, quod non est. In contrariis namque sive contradictoriis propositionibus affirmatio et negatio simul non possunt esse veræ, quia in eis idem de eodem affirmatur et negatur. Hic autem non est ita, quia, licet affirmetur et negetur idem, sed non de eodem. Nam beatus Athanasius, qui Filium Patre minorem affirmat, minoritatem illam naturæ humanæ assignat, dicens: *minor Patre secundum humanitatem.* Sanctus vero Hilarium, qui minoritatem negat, gloriam hominis in Deum

I. Stultas et indisciplinatas quæstiones, monente Apostolo, vitandas, libenter caveo; et ideo de rebus involutis curæ disputatoribus indisciplinatis, aut stultis invitatus confero. Quibus, quia vos longe dissimilem exhibulistis, cum sapienter ac disciplinate mecum loquendo contulistis; libet adhuc vobiscum conferre ore ad os loquendo, vel scribendo super illo nostro, quod vidistis, opusculo, in quo illud vos, ut dicitis, offendit, quod ibidem sanctus Hilarium introducit, dicens: « glorificaturus Filium Pater major est; glorificatus autem Filius minor

glorificati magnificat dicens: *glorificatus jam Filius minor non est.* Itaque isti Patres catholici nullo modo sibi sunt contrarii, vel contradictorii; sed exigunt lectores et intellectores, inter naturam humanam, conditione parvam et ipsius gloriam divinam, penitus ineffabilem et immensam discernentes. Naturam aspexit: « Parvulus natus est nobis. » Parvuli quoque hujus immensam gloriam prædicavit subjungens: « et vocabitur nomen ejus admirabilis, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. Super solium David, et super regnum ejus sedebit; ut confirmet illud, et usque in sempiternum (*Isa. ix, 6 et seq.*). » Super solium, inquit, David, quia nimirum Christus assimilatur Patri suo David, qui parvus permanens in statura, crevit in regali gloria; parvus quantitate magnus factus est in virtute; ita ut vincere posset Goliath, longe majorem se in corporali statura, sed minorem virtute. Virtus hæc non erat illi ex natura humana, sed ex unctioe sancta, quæ naturam propevit, non ut major esset in essentia, quæ, ut sæculares quoque philosophi asserunt in prædicamento substantiæ, non recipit magis, et minus, quod solis congruit formis, quarum denominata recipiunt comparationem; ut albus, albius, albissimus. Non ergo David in regem, seu prophetam unctus, crevit in essentia humana, quæ omnibus hominibus est una et indifferens in natura; quamvis ei accidat multa personarum differentia. Et ne longe petamus exempla: vos, cum nuper sitis unctus in episcopum; crevistis quidem in dignitate et potentia, sed non in essentia. Affirmante autem sancto Basilio, illa unctio, qua uncta est Christi humanitas præ suis participibus, est æterna divinitas. In libro enim De dispensatione Dei, ait inter cætera: *Nos Christum unius compositæ naturæ dogmatizamus, neque ex alteris alterum, sicut ex anima, et corpore homo noster, aut sicut ex quatuor elementis corpus, sed ex alteris eadem esse. Ex deitate enim et humanitate ipse seipsum unxit; ungens quidem ut Deus, unctus autem ut homo. Deum perfectum, et hominem perfectum eundem esse, et dici ex duobus, et in duabus naturis esse confitemur. Id autem, videlicet, quod est Christi, nomen personæ dicimus, non uno modo dici, sed duarum naturarum esse significativum. Hic ipse est enim hoc et illud; unctio autem humanitatis deitas est.*

II. Hoc dicente sancto Basilio, nos illi consona sciendo, hominem, divinitate unctum, permanente natura humana in sua essentia, credimus, et constemur profecisse in virtute non ad mensuram, quia non ad mensuram est unctus. Equidem pater suus David unctus est ad mensuram, ut regnaret parvo tempore in angusto Judææ regno. Unctus etiam fuerat ante ipsum Aaron, ut esset sacerdos magnus in uno tantum populo Hebræorum. Sed iste unctus est in regnum æternum omnium sæculorum, in Regem regum, in regem angelorum et hominum, cujus regnum et imperium sine fine per-

manet in sæcula sæculorum. Ei etiam dicitur: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. (*Psal. cix, 4*). » Non est ergo inconveniens, quod hominem parvulum in sua humanitate Patre minorem, sed in regali ac pontificali potentia et gloria Patri consedentem super solium regni, et super thronum gratiæ cum Athanasio prædicamus minorem Patre secundum humanitatem, et cum Hilario æqualem Patri secundum regalem vel pontificalem dignitatem. Humanitas enim, licet neque de miseria minuatur, neque de beatitudine augetur in sui essentia vel natura; homo tamen accipitur vel minuitur in gloria, secundum quod beata vel misera efficitur quælibet hominum persona. Unde caute sanctus Athanasius, cum diceret de Filio quod sit minor Patre, addidit: *secundum humanitatem*, naturam videlicet significando, non personam nomine humanitatis, quia persona illius novi hominis, etsi naturam in se habeat humanam, Patris, et sua divinitate minorem, dedit tamen eidem gloriæ paternæ cœqualitatem. Dedit, inquam, et accepit: dedit in divinitate, accepit in humanitate. Humanitas quippe in Christo divinitatis gloriam accepit, quam alioquin non habuit, videlicet cum adhuc in massa generis esset indiscreta. Sed postquam discreta est in personam, semper habuit plene sapientiam, omnipotentiam, et omnem virtutem divinam, quia ille homo nunquam fuit homo non Deus, qui divinitus, non humanitus conceptus, et natus est. In ipsa ergo conceptione forma divinitatis informatus, et speciosus forma præ filiis hominum factus, jam in plenitudine gratiæ ac veritatis consummatus est. Et ideo cum jam tunc in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Sed nisi granum illud frumenti cadens in terram mortuum fuisset, ipsum solum maneret in forma Dei; neque alia grana possent ei conformari, aut per ipsum reformari. Ut ergo in pluribus granis multum fructum afferret, semetipsum exinanivit, formam Dei abscondens, et formam servi accipiens, in qua humiliavit seipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et inferorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (*Philipp. ii, 8, 9*). » Gloriam ipsam, in conceptione acceptam ante passionis humiliationem habuit, sed sibi soli. Et ideo, ut dictum est, nisi granum frumenti cadens mortuum fuisset, ipsum solum mansisset. Sed propter nos homines, et propter nostram salutem sic oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam, ut nobis præpararet viam: imo ut seipsum nobis exhiberet viam.

III. Unde cum orasset, dicens: « Clarifica me. Pater, apud teipsum claritate, quam habui priusquam mundus fieret (*Joan. xvii, 1*); » cumque vox Patris de cœlo squisset: « Clarificavi, et ite-

rum clarificabo : non propter me, » inquit, « vox hæc venit, sed propter vos (Joan. xii, 28). » Propter se namque non erat clarificandus gloria resurrectionis, quia nec propter se mortuus, sed propter nos. Quod enim mortuus est, peccato nostro, non suo mortuus est; quod autem vivit, vivit Deo. Vivit, inquam, Deo, quia vivit ut Deus, non sicut primus homo factus in animam viventem, sed in Spiritum vivificantem. Unde non solum divinitas, sed etiam caro ejus vivificatrix est, vivificans eadem potentia, qua vivificat ipsa divinitas. Cum enim sapientia Dei « attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter (Sap. viii, 1) : » quomodo credenda est non attingens fortiter ad conferendam vivendi et vivificandi potentiam suæ propriæ carni? Alioquin caro non prodesset quidquam, nisi spiritus esset, qui vivificaret, qui cum in Christi corpore inferiora membra ita vivificet, ut vivant; si autem vivificare valeat carnem Christi; sic vivificat, ut non solum ipsa vivat, sed æque ut spiritus vivificare valeat. Si enim, ut Ambrosius in Lucam testatur, caro electorum seminata in infirmitate, cum surrexerit in virtute, credenda est cum suo spiritu æqualis potentia; quanto magis caro Dei, quæ, licet mortua sit ex nostra infirmitate, vivit in sua virtute, recte ac pie creditur unius indifferentis gloriæ ac potentia cum sua divinitate in Christo, quem non in sua persona, ut vos dicitis, Patri subjectum, sed in suis membris, ut Ambrosius asserit, confitemur subjiciendum? Auctoritates autem nostræ assertioni consonas, qui volet, inveniet in subsequenti collectario aggregatas.

IV. Hilarius de sancta Trinitate in libro tertio super illud : *Clarifica me, Pater, apud te ipsum.* « Nunc autem quid est, quod apud Patrem clarificationis exspectat? Nempe hoc, quod habuit apud Patrem, priusquam mundus esset. Habuit plenitudinem divinitatis, atque habet; namque Dei Filius est, et hominis esse cœperat Filius : erat enim Verbum caro factum. Non amiserat, quod erat, sed cœperat esse quod non erat. Non de suo destiterat; sed quod nostrum est, acceperat. Profectum ejus, quam acceperat, claritatis exposulat, unde non destitit. Ergo quia Filius est Verbum, et Verbum caro factum, et Deus Verbum, et hoc in principio apud Deum, et Verbum ante constitutionem mundi, Filius nunc caro factus orabat, ut hoc Patri inciperet esse caro, quod Verbum; ut id quod de tempore erat, gloriam ejus, quæ sine tempore est, claritatis acciperet; ut in Dei virtutem, et spiritus incorruptionem informata carnis corruptio absorberetur. »

V. Idem in nono libro super hoc : *Nunc clarificatus est Filius hominis, et Deus honorificatus est in eo (Joan. xiii, 31).* « Si Deus honorificatus est in eo, et Deus honorificabit eum in se, et Deus protinus honorificabit eum. Primam, inquam, dicti Dominici significationem non ambigam existimo, cum ait; *nunc honorificatus est Filius hominis,*

Gloria enim omnis non Verbo acquirebatur, sed carni, id est non naturæ Dei, sed nati hominis dispensationi. Hoc vero, quod sequitur, quid significet, interrogo : *et Deus honorificatus est in eo.* Honorificatum enim in eo Deum audio, et quid istud sit, secundum intelligentiam tuam, hæretice, ignoro. Deus in eo honorificatus est, in Filio utique hominis. Et quæro an Filius hominis idem et Filius Dei, et cum non sit aliud hominis, neque aliud Filius Dei : *Verbum enim caro factum est;* et cum, qui Filius Dei, ipse et hominis sit Filius, requiro, quis in hoc Filio hominis, qui et Filius Dei est, glorificatus sit Deus? et quia in Filio hominis, qui et Filius Dei est, glorificatus est Deus, videamus quid sit, quod tertio subditur : *Si Deus glorificatus est in eo, et Deus glorificavit eum in se.* Quod istud, rogo, sacramenti mysterium est? Deus in Filio hominis glorificato glorificatum Deum glorificat in sese. In Filio hominis gloria Dei est, et gloria Dei gloria Filii hominis. Deus glorificat in sese, homo utique non per se glorificatur. Neque rursus in homine glorificatur Deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipse, quam Deus est. At vero cum, glorificato Filio hominis, glorificans Deum, Deus glorificat in sese, invenio naturæ gloriam in gloriam naturæ, gloriam glorificantis assumi. Non enim se Deus glorificat, sed glorificatum in homine Deum, glorificat in sese. Quod autem glorificat in sese, licet non se glorificet, tamen in naturæ suæ gloriam, gloriam glorificati assumit, et cum glorificans Deum, Deusque glorificatus in homine sit, glorificat in sese eum, quem glorificavit Deum in se inesse demonstrat, cum eum glorificat in sese. »

VI. Idem in eodem : « Glorificaturus Filium Pater major est; glorificatus in Patre Filius minor non est. Aut quomodo minor est, qui in gloria Dei Patris est? Aut nunquid Pater major non est? Major utique Pater est, dum Pater est; sed Filius, dum Filius est, minor non est. Nativitas Filii Patrem constituit majorem; minorem vero esse Filium nativitatis natura non patitur. Major Pater est, dum gloriam assumpto homini rogatur, ut reddat; Filius minor non est, dum gloriam resumit apud Patrem. »

VII. Item Leo papa Magnus in sermone de passione Domini : « Ita Deus univit sibi hominem; ut nihil assumpti humanum, nihil assumpto desit divinum. »

VIII. Item Caius papa, et martyr : « Cum unus sit Dominus Jesus Christus, et veræ Deitatis, veræque humanitatis, in ipso prorsus uno una prorsus, eademque persona sit; exaltatione tamen, qua illum ut doctor gentium dicit, exaltavit Deus, et donavit illi nomen, quod super omne nomen excellit, ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat tanto glorificationis augmento. In forma quippe Dei æqualis erat Filius Patri, et inter genitorem, atque unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in majestate diversitas. Nec per incarnationis

mysterium aliquid decēsserat Verbo, quod ei Patris A munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est, quæ in gloriam divinæ potestatis evecta est. »

IX. Item Leo papa in sermone ad populum : « Ad sananda fidelium cordium vulnera clavorum et lanceæ servata erant vestigia ; ut non dubia fide, sed constantissima scientia teneretur, eam naturam in Dei Patris consessuram throno, quæ jacuerat in sepulcro. »

X. Idem in sermone de ascensione Domini : « Magna, et ineffabilis erat causa gaudendi, cum in conspectu sanctæ multitudinis super omnium creaturarum celestium dignitatem humani generis natura conscenderet, supergressura angelicos ordines, et archangelorum altitudines elevanda, nec ultra ullis sublimitatibus modum suæ profectionis habitura, in æterni Patris recepta consessu illius gloriæ sociaretur in throno, cujus naturæ copulabatur in Filio. »

XI. Cyrillus episcopus in Ephesino concilio contra Nestorium : « Si quis, » inquit, « non confitetur carnem Christi vivificatricem esse tanquam ipsius Verbi Dei Patris, sed quasi alterius cujuspiam præter ipsum, conjuncti quidem secundum dignitatem, aut tanquam secundum quod solam divinam habitationem habuerit, et non potius, sicut dixi, vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi Dei, cui omnia vivificare possibile est, anathema sit. »

XII. Item idem in eodem : « Si quis audet assumptum hominem cum Verbo coadorari cum Deo Verbo oportere, et conglorificari, et connuncupari Deum, tanquam alterum alteri adjectum (adjectio enim syllabæ unius, id est, co, hoc cogit intelligi) et non magis una reverentia veneretur Emmanuel, unamque glorificationem dependit, secundum quod Verbum factum est caro, anathema sit. »

XIII. Ambrosius in quintò libro De Trinitate ad Gratianum Imp. : « Apostolicum capitulum recenseamus : *Novissime*, inquit, *inimica destruetur mors. Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum autem subjecta illi fuerint omnia, tunc et ipse subjectus erit ei, qui sibi subjecit omnia (I Cor. xv, 26)*. Videmus ergo quia non eum subjectum, sed subjiciendum esse Scriptura commemorat. Sicut enim si in me concupiscat caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, non videor esse subjectus : ita quia omnis Ecclesia unum corpus est Christi, quandiu genus dissentit humanum, Christum dividimus. Nondum ergo subjectus est Christus, cujus non sunt adhuc membra subjecta. Cum autem fuerimus non multa membra, sed unus spiritus, tunc et ipse subjectus erit ; ut per ipsius subjectionem sit Deus quia in omnibus. »

XIV. Item post pauca : « Sicut in illo per carnem illam, quæ est pignus nostræ salutis, nos sedere in celestibus Apostolus dixit, utique non sedentes : sic et ille per nostræ assumptionem naturæ dicitur subjectus in nobis. Item scriptum est : *quia cum mortui essemus peccatis, convivificavit nos in Christo, cujus gratia salvi facti estis, et simul suscitavit, simul consedere fecit in celestibus in Christo Jesu (Ephes. II, 5)*. Agnosco scriptum, sed non ut homines sedere ad dexteram sibi patiatur Deus ; sed ut in Christo sedere, quia ipse est omnium fundamentum, et ipse est caput Ecclesiæ, in quo communis secundum carnem natura prærogativam sedis celestis emeruit. In Christo enim Deo caro, in carne autem humani generis omnium hominum B particeps honoratur. Sicut ergo nos in illo sedemus per corporeæ communionem naturæ : ita et ille per susceptionem nostræ carnis maledictum pro nobis factus est ; cum maledictum utique in benedictum Dei Filium non cadat. Ita, inquam, et ille per obedientiam omnium erit subjectus in nobis, cum gentilis crediderit, cum Judæus agnoverit, quem crucifixit, cum Manichæus adoraverit, quem in carne venisse non credidit, cum Arianus omnipotentem confessus fuerit, quem negavit, cum postremo in omnibus fuerit sapientia Dei, justitia, pax, charitas, resurrectio. Per sua ergo opera Christus, et genera diversa virtutum erit in nobis Patri subditus ; cum vitiis abdicatis, et feriente delicto unus in omnibus Deo cœperit uno sensu populorum omnium spiritus adhærere. Tunc erit Deus omnia et in omnibus. Conclusionem ergo totius absolutionis breviter colligamus. Unitas potestatis opinionem injuriæ subjectionis excludit. Evacuatio potestatis, et victoria de morte quæsitæ triumphatoris utique non minuit potestatem. Subjectionem operatur obediencia, obediencia Christus assumpsit ; obediencia usque ad crucem, crux ad salutem. Ergo ubi opus, ibi et auctor operis. Cum igitur omnia Christo subjecta fuerint per obediencia Christi ; ut in nomine ejus omne genu flectatur (nunc enim quia non omnes credunt, non videntur omnes subjecti), cum omnes ergo crediderint, et Dei fecerint voluntatem, erit omnia, et in omnibus D Christus. Cum Christus fuerit omnia, et in omnibus, erit omnia, et in omnibus Deus, quia Pater semper manet in Filio. Hæc est piæ subjectionis interpretatio. »

XV. Item alibi : « quod si quæris, quemadmodum sit subjectus in nobis ; ipse ostendit, dicens : *In carcere eram, et venistis ad me ; infirmus eram, et venistis ad me ? quod enim uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 36)*. In eo infirmus, in quo subjectus. »